

Σεμ. 3 (7 Μαρτ.) Ηράκλειτος και Παρμενίδης: πώς είναι η πραγματικότητα;

Ηράκλειτος: κίνηση και σταθερότητα

Έφεσος, αριστοκρατική καταγωγή, ιερατικό ύφος, σύντομες φράσεις, παράδοξες εικόνες, φήμη σκοτεινού, 540-480 π.Χ., έργο *Περί φύσεως*, κατάθεση στον ναό της Αρτέμιδος, σύντομα αποσπάσματα ή παραφράσεις από μεταγενέστερους συγγραφείς.

Η διαρκής ροή των πάντων

Καθετί βρίσκεται σε αέναη κίνηση (αλλαγή) που έχει κανονικότητα (παράδειγμα η σταθερή ροή του ποταμού παρά τη διαρκή ανανέωση των υδάτων).

Πόλεμος (σύγκρουση, ένταση) η προσφιλής μεταφορά για τη διαρκή ροή των πάντων. Ο πόλεμος είναι ο πατέρας (η αιτία γέννησης) των πάντων, είναι υπεύθυνος για κάθε προσωρινή μορφή διάκρισης σε κοσμικό, θεϊκό και ανθρώπινο επίπεδο, και ταυτίζεται με τη δικαιοσύνη (ο ενδεδειγμένος και σωστός τρόπος των όντων) διότι αν η δράση έπαυε ο νικητής θα εγκαθιστούσε μόνιμα την τάξη του. Κριτική στο μοντέλο δικαιοσύνης του Αναξίμανδρου όπου η αδικία επανορθώνεται για να αποκατασταθεί η τάξη.

Οι μεταμορφώσεις και τα μέτρα της φωτιάς

Φωτιά ως αρχετυπική μορφή ύλης, σύμβολο ζωής και θανάτου, και μέτρο της αέναης αλλαγής. Τα μέτρα του ήλιου (μέγεθος, απόσταση, τροχιά) ως παράδειγμα της παγκόσμιας σταθερότητας και της αέναης αλλαγής χωρίς να παραβιάζεται η ισορροπία.

Ενότητα των αντιθέτων

Η ενότητα των αντιθέτων είναι καθολική, συχνά υποκρύπτεται, και εκφράζει τη δυναμική αρμονία ζωής και θανάτου.

1. Το ίδιο πράγμα παράγει αντίθετα αποτελέσματα (το νερό της θάλασσας είναι για τα ψάρια αλλά για τους ανθρώπους).
2. Διαφορετικές όψεις του ίδιου πράγματος δικαιολογούν διαφορετικές περιγραφές (ο δρόμος άνω και κάτω).
3. Τα καλά και επιθυμητά εκτιμώνται μόνο αν δοκιμάσουμε τα αντίθετά τους (δικαιοσύνη και αδικία).
4. Ορισμένα αντίθετα συνδέονται ουσιαστικά μεταξύ τους και εναλλάσσονται (ύπνος και εγρήγορση).

Παρμενίδης: ακινησία και ενότητα

Ελέα (Μεγάλη Ελλάδα), 515-450 π.Χ., εξάμετρο ποίημα *Περὶ φύσεως* (προοίμιο, δρόμος αλήθειας, δρόμος δόξας) μαθητές Ζήνων (παράδοξα-κίνηση) και Μέλισσος (επιχειρήματα).

Οι δρόμοι της έρευνας

προοίμιο: φυγή από τον απατηλό κόσμο της ανθρώπινης εμπειρίας (κίνηση και αντίθεση φωτός και σκότους), συνάντηση με ανώνυμη θεά στο μέρος όπου οι αντιθέσεις γεφυρώνονται, αποκάλυψη την αλήθειας αλλά και των ανθρώπινων δοξασιών.

μεθοδολογικές παρατηρήσεις: η ανάλυση της μεθόδου είναι το προκαταρκτικό στάδιο της φιλοσοφικής έρευνας, η επιλογή γίνεται ανάμεσα σε αλληλοαποκλειόμενες προτάσεις που συνδέονται με την πειθώ και την αλήθεια, κάτι υπάρχει (*ἔστι*) ή δεν υπάρχει (*οὐκ ἔστι*) και επομένως αποκλείεται να υπάρχει και να μην υπάρχει (*ἔστι και οὐκ ἔστι*) ταυτόχρονα.

σημασίες ἔστι: υπαρκτική (X υπάρχει), κατηγορηματική (X είναι Ψ), το αληθές (όντως είναι έτσι). Π.χ. Ο Σωκράτης υπάρχει ... Ο Σωκράτης είναι σοφός ... Έφυγε ο Σωκράτης; Αυτό είναι αληθές.

υποκείμενο ἔστι: δεν προσδιορίζεται σαφώς, μάλλον οποιοδήποτε αντικείμενο έρευνας.

Τα σημάδια της αλήθειας

Το ον είναι αγέννητο και άφθαρτο, ένα και συνεχές, ακίνητο, τέλειο. Μοιάζει με μια ομοιογενή σφαίρα χωρίς διαφοροποιήσεις, ατέλειες και κενά. Άρνηση της λογικής συνοχής όλων των πεποιθήσεών μας για τον κόσμο και των εμπειρικών δεδομένων.

Παράδειγμα απόρριψης γέννησης: Καθετί που γεννιέται πρέπει να εμπεριέχει ένα στοιχείο που να καθιστά αναγκαία (*χρέος*) τη γέννησή του τότε και όχι άλλοτε (π.χ. αν κάτι γεννήθηκε το 1000 γιατί άραγε δεν γεννήθηκε το 999 ή το 1001;). Αλλά αν κάτι δεν υπάρχει κάποια δεδομένη στιγμή, πώς είναι δυνατόν να εμπεριέχει μια τέτοια αρχή γέννησης; Με το ανάλογο σκεπτικό μπορούμε να ανασκευάσουμε την φθορά.

Οι δοξασίες των ανθρώπων

Παρουσίαση των γνωμών των θνητών όπως θα μπορούσαν να διατυπωθούν στην καλύτερη δυνατή περίπτωση. Κοσμολογία που συμπυκνώνει ιδέες που διατύπωσαν οι προκατόχοί του (δημιουργία κόσμου, κίνηση, αντίθεση φωτός και σκότους). Διάκριση ανάμεσα σε *δόξα* και *αλήθεια* και πεποίθηση ότι η ανάλυση της πρώτης συμπληρώνει τη γνώση για τη δεύτερη. Τα επιχειρήματα του Παρμενίδη αμφισβητούν το σύστημα του Ηράκλειτου και μεταγενέστεροι φιλόσοφοι προσπαθούν να γεφυρώσουν τις διαφορές.